

**Paweł Pindera, Piotr Kowolik,
Michał Pindera**

**Współpraca szkoły i rodziny w
wychowywaniu dzieci**

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (14-15), 145-151

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Paweł Pindera, Piotr Kowolik, Michał Pindera

Współpraca szkoły i rodziny w wychowaniu dzieci

Współpraca szkoły i rodziny jest bardzo ważnym czynnikiem funkcjonowania obu tych instytucji. Przyczynia się do harmonijnego rozwoju uczniów, ma wpływ na ich zachowanie jak i postępy w nauce. Pozwala na ciągłe doskonalenie się nauczycieli i rodziców jako wychowawców odpowiedzialnych za wszechstronny rozwój dzieci i młodzieży.

Nauczyciele i rodzice mogą napotkać znaczne trudności w podejmowaniu współpracy. Sprawnie przebiegająca współpraca wymaga pokonania odczuwalnej obcości, nieufności czy wręcz braku wzajemnego poszanowania. Tylko ludzie o podobnych zainteresowaniach i dążeniach, którzy znają się i są przekonani o sensowności wspólnie wykonywanych zadań mogą mówić o skutecznym współdziałaniu.

Współpraca między szkołą a domem to rozszerzenie wpływów wychowawczych nauczycieli i rodziców. Sprzyja temu ofiarność i gotowość obydwu stron do wysiłku dla dobra dzieci i młodzieży. Pewne niedociągnięcia w tym zakresie wynikają na ogół z niedomagań organizacyjnych lub z braku określonej koncepcji współpracy między szkołą a domem a nie ze złej woli jednej ze stron. Współpraca ta jest wspólnym dążeniem do osiągnięcia dobra poszczególnych uczniów, klas i całej społeczności szkolnej w procesie nauczania i wychowania.

Osiągnięcie jak najlepszych wyników przez każde uczące się dziecko uzależnione jest ściśle od stworzenia mu odpowiednich warunków do uczenia się w domu, szkole i w środowisku. Już w okresie międzywojennym prowadzono badania na temat: jaki wpływ ma rodzina i szkoła na osiągnięcia dziecka w nauce? Współpraca szkoły z rodziną, jest konieczna, gdyż „bez znajomości warunków życia dziecka przez nauczyciela nie jest możliwa efektywna praca pedagogiczna. Bez znajomości pracy szkoły, jej działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej, opinii nauczyciela o zachowaniu, postawie i nauce dziecka jakże trudno zastosować odpowiednie środki i formy oddziaływania, które szczególnie sprzyjałyby wszechstronnemu rozwojowi dziecka. Rodzina jako pierwsze i najbliższe dziecku środowisko, najszybciej dostrzega, co zmienia się w zachowaniu dziecka, co się w nim dzieje. Jeżeli są to objawy niepokojące, np. dziecko jest smutne, onieśmie-

lone, oznajmia nam, że nie chce iść dzisiaj do szkoły itp., powinniśmy jak najszybciej poinformować nauczyciela o naszych spostrzeżeniach. Wykryte w odpowiednim momencie konflikty są łatwiejsze do rozwiązania i nie pozostawiają trwałych śladów w życiu dziecka”.¹

Przekonujemy się zatem, że współpraca szkoły i domu stanowi istotny czynnik rozwoju i wychowania dzieci i młodzieży.

„Rodzina i szkoła są zazwyczaj terenem rozlicznych oddziaływań, mających decydujący wpływ na rozwój umysłowy i społeczny dziecka. Dostarczają przeżyć i doświadczeń, do których na ogół wraca się chętnie i z przyjemnością. Rzadko zdarza się by jednostka nie miała nic do zawdzięczenia pozytywnym wpływom tych środowisk, chociaż z rodziną i szkołą niekiedy związane są też przykrości, a nawet dramaty”.²

Rodzina jest jednym z głównych ogniw wychowania. To naturalne środowisko dziecka, w którym przebywa ono długo przed pójściem do szkoły i do którego chętnie powraca w życiu dorosłym. A dzieje się tak z kilku powodów:

- jest pierwszą grupą społeczną w życiu dziecka, której członkiem zostaje się nie z wyboru, lecz z urodzenia i pozostaje w nim do końca życia;
- opiera się na związkach krwi, małżeństwa lub adopcji;
- spełnia liczne funkcje (ciągłość generacji, optymalny rozwój jednostki i całego społeczeństwa itp.).

Innym ważnym ogniwem wychowania jest szkoła. „W działalności dydaktyczno-wychowawczej stawia sobie za cel wielostronny rozwój uczniów, przede wszystkim zaś przejawia troskę o przygotowanie ich do społecznego uczestnictwa, należytego wykonywania pracy zawodowej i aktywnego udziału w życiu kulturalnym”.³

Szkoła, chcąc jak najpełniej wykonywać owe zadania oddziałuje na intelekt uczniów, poprzez przekazywanie wiedzy z różnych dziedzin nauki. Rozwijają także ich uczucia i dążenia, troszczy się o rozwijanie odpowiednich postaw społeczno-moralnych, estetycznych, filozoficznych czy światopoglądowych. Dzięki korzystaniu z nowoczesnych metod i form dydaktyczno-wychowawczych wyrabia u uczniów aktywność i samodzielność. Dba o zgodne współżycie wszystkich członków społeczności szkolnej, wzajemne poszanowanie ich indywidualności i godności osobistej. Przygotowuje do pełnienia w życiu dorosłym różnych ról społecznych.

Tymczasem wychowawcze wpływy rodziny nie podlegają zazwyczaj z góry ustalonym przepisom. Każda rodzina posiada inny styl oddziaływań wychowawczych, powstały w sposób naturalny i obowiązujący nie na mocy formalnych zobowiązań regulaminowych, lecz w wyniku pewnych przyzwyczajzeń, tradycji lub określonych

¹ H. Balińska: *Moje dziecko - dobry uczeń*, Warszawa 1987, s. 21.

² M. Łobocki: *Współdziałanie nauczycieli i rodziców w procesie wychowania*, Warszawa 1985, s. 12.

³ Tamże, s. 12.

determinacji losowych. Pozbawiona jest więc możliwości zagwarantowania dzieciom sprawnego i systematycznego rozwoju, zwłaszcza w zakresie nabywania przez nie określonych wiadomości i umiejętności. Rodzina zapewnia dzieciom poczucie bezpieczeństwa i względnej niezależności daje jej to wyraźną przewagę nad szkołą.

„Współdziałanie wychowawcy klasy i rodziców rozumiane jest na ogół jako wykonywanie przez nich wspólnych działań, służących doboru i pomyślności poszczególnych uczniów i ogółu klasy”.⁴

Współpraca szkoły i rodziny sprzyja:

- lepszemu poznaniu i rozumieniu uczniów przez nauczycieli i rodziców,
- przewartościowaniu postaw nauczycieli i rodziców,
- uwzględnianiu właściwego podejścia wychowawczego,
- udzielaniu sobie wzajemnej pomocy,
- stworzeniu wzajemnej atmosfery wychowawczej w szkole i w domu.⁵

Dla prawidłowego przebiegu procesu wychowawczego, istotne znaczenie odgrywa lepsze poznanie i zrozumienie uczniów przez nauczycieli i rodziców. Szczególnie ważne jest ono w początkowym okresie nauki. Dzieci przychodzą do szkoły nieco zagubione i nie czują się zbyt pewnie. Nauczyciel posiada raczej szablonowe informacje o dziecku, pochodzące z karty sześciolatka. Dlatego powinien nawiązać kontakt z rodzicami uczniów.

„Lepiej poznać i zrozumieć ucznia może nauczyciel podczas rozmów prowadzonych z rodzicami na jego temat. Przy tej okazji również rodzice dowiadują się z relacji wychowawcy o przystosowaniu się ich dziecka do warunków pracy i życia w szkole. Wymiana tego rodzaju informacji ma kapitalne znaczenie, gdyż zwiększa możliwości indywidualizowania stawianych uczniowi wymagań i okazywania wyrozumiałości dla niektórych jego potknięć lub słabości”.⁶

Dobrze prowadzona współpraca szkoły i domu pozwala obu stronom na eliminowanie popełnianych błędów wychowawczych i pozwala niejednokrotnie na zmianę stosunku wobec ucznia.

Systematyczne współdziałanie rodziców i szkoły jest pożytecznym zjawiskiem prowadzącym do zmiany wzajemnych postaw nauczycieli i rodziców. Często w tej początkowej fazie współpracy zarówno nauczyciele jak i rodzice są wobec siebie nieufni, nieśmiali i zażenowani. Brak jakichkolwiek kontaktów między nimi może doprowadzić do wzajemnych uprzedzeń. Jeżeli jednak kontakty między domem a szkołą będą dość częste, to w miarę lepszego poznania się wszelkie uprzedzenia znikną, a wręcz mogą narodzić się stosunki partnerskie, które odgrywają bardzo ważną rolę we współpracy obu tych środowisk.

⁴ M. Łobocki: *Poradnik wychowawcy klasy*, Warszawa 1985, s. 119.

⁵ M. Łobocki: *Współdziałanie nauczycieli i rodziców...*, s. 13-14.

⁶ Tamże, s. 21-22.

Współdziałanie rodziny i szkoły prowadzi do uzgodnienia działań wychowawczych. Nie należy dopuścić do tego, aby oba środowiska działały sprzecznie. Może to doprowadzić do zachwiania poczucia uznawanych dotąd wartości, ocen czy ideałów, zaburzeń w zachowaniu jednostki.

Udzielanie sobie wzajemnie pomocy przez nauczycieli i rodziców dotyczy szczególnie uczniów społecznie nieprzystosowanych. Ich zaskakujące, często szokujące zachowanie jest sygnałem do podjęcia wspólnie przemyślanej pomocy ze strony domu i szkoły. Taka wzajemna pomoc może przezwyciężyć trudności wychowawcze. Chodzi tu o:

- dyskretną kontrolę postępowania ucznia i dziecka,
- zachęcanie do zmiany zachowania,
- stwarzanie sytuacji wymagających zwiększania wysiłku w pracy.

Bardzo ważną rolę w rozwoju i wychowaniu dzieci i młodzieży odgrywa stworzenie właściwej atmosfery wychowawczej w domu i w szkole. Atmosfera ta zależy od postępów ucznia w nauce i zachowaniu, jego samopoczucia oraz pozycji w środowisku rodzinnym.⁷

„Na właściwą atmosferę wychowawczą w szkole i w rodzinie wpływa także satysfakcja nauczycieli i rodziców z powodu zadawalającego rozwoju dzieci i młodzieży. Ważne jest też poczucie dobrze spełnionego obowiązku w pracy wychowawczej i opiekuńczej”.⁸

Stworzenie właściwej atmosfery wychowawczej jest zadaniem trudnym i wymagającym cierpliwości, jednak z pewnością opłacalnym i przynoszącym korzyści dla uczniów.

Nie należy zapominać o tym, iż współpraca szkoły i rodziny odbywa się w trzech płaszczyznach: dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej, bo tylko wtedy można mówić, iż ma ona znaczący wpływ na wychowanie dzieci i młodzieży. Raz rozpoczętej współpracy nie należy przerywać, gdyż cały trud przepada i trzeba ją nawiązywać od początku.

Szkoła i rodzina może podejmować różne zadania w imię wspólnie uzgodnionych celów. Zaliczyć tu można prace wykonywane przez samych nauczycieli jak i samych rodziców. Jednak największe znaczenie i wartość mają prace wykonywane wspólnie przez obie strony tzw. współdziałanie dwukierunkowe.

Nie mniej ważne we współpracy szkoły i domu jest dążenie do usprawnienia pracy wychowawczej z uczniami. Cel ten dotyczy również pracy ze wszystkimi uczniami w klasie. Potrzebne są wówczas częstsze kontakty, szczerza i swobodna wymiana opinii obydwu stron na temat uczniów, ich pracy i zachowania. Pomaga to bardzo rodzicom i nauczycielom w podjęciu odpowiednich środków wychowawczych.

⁷ Tamże, s. 135-136.

⁸ Tamże, s. 25.

Bardzo ważne jest też poznanie przez nauczycieli i rodziców poszczególnych uczniów w różnych środowiskach. Jest to warunek usprawniający wszelką działalność wychowawczą. Lepsze poznanie następuje podczas indywidualnych kontaktów.

Wstępne poznanie ucznia następuje w czasie rozmów z rodzicami. Rozmowy te są również źródłem wiedzy dla rodziców o przystosowaniu ich dzieci do warunków pracy w szkole. Rozmowy takie odgrywają doniosłe znaczenie w pracy wychowawczej. Pomagają indywidualizować zajęcia z poszczególnymi uczniami. Nauczyciele i rodzice dowiadują się co sprawia ich podopiecznym kłopoty i jak je zneutralizować. Dostarczają one również wiedzy o zdolnościach ucznia i pomagają podjąć decyzję o kierunkach i sposobach rozwijania uzdolnień ucznia. Wynikiem złego współdziałania nauczycieli i rodziców jest przewartościowanie wzajemnych postaw uczniów wobec szkoły, nauczycieli, rzadziej wobec rodziców. Początkiem przewartościowania może być nieśmiałość nauczycieli, bądź niezbyt miłe wspomnienia rodziców z lat szkolnych. Bariere uiefności można przełamać przez spotkania każdego dnia. Wiadomo, że częste przebywanie w gronie tych samych osób pomaga dostrzec pozytywne cechy charakterów obydwu stron. Kontakty te mają na celu uzgadnianie i ujednoczenie działań wychowawczych. Nie powinna mieć miejsca taka sytuacja, gdy wymagania stawiane dziecku przez rodziców są niezgodne z wymaganiami nauczycieli i odwrotnie. Wówczas uczeń jest bezradny i nie wie czyim wymaganiom ma sprostać. Następuje zachwianie uznawanych dotąd wartości, ocen i ideałów. Pożyteczne są kontakty, mające na celu udzielanie sobie wzajemnej pomocy przez nauczycieli i rodziców. Ważne jest by dzieci miały stwarzaną właściwą atmosferę w szkole i w domu. Można to osiągnąć poprzez właściwe stosunki interpersonalne pomiędzy wychowawcami a wychowankami, nauczycielami i rodzicami oraz samymi uczniami.⁹

Aby współdziałanie rodziny i szkoły było prawidłowe, należy postępować według określonych zasad. Sformułowano kilka ogólnych dyrektyw współpracy nauczycieli i rodziców. Według M. Łobockiego są to:

1. Zasada pozytywnej motywacji,
2. Zasada partnerstwa,
3. Zasada wielostronnego przepływu informacji,
4. Zasada jedności oddziaływań,
5. Zasada aktywnej i systematycznej współpracy.

„Kontakty rodziców ze szkołą poprzez zebrania czy indywidualną konsultację ograniczono dawniej przede wszystkim do sytuacji konfliktowych. Rodzice najczęściej byli wzywani do szkoły wtedy, kiedy źle się działo. A nawet, gdy z własnej inicjatywy ktoś z nich szedł na spotkanie z nauczycielem, to tylko po to, aby

⁹ Tamże, s. 23.

dowiedzieć się o oceny. Dzisiaj te formy kontaktu są szersze. Jest to rozmowa nie tylko o stopniach, ale o przeżyciach dziecka w szkole: nauczyciel przekazuje swoje spostrzeżenia i zdobyte doświadczenia”.¹⁰

Najczęściej spotykaną formą współdziałania szkoły i domu są ogólne zebrania rodziców. Dobra organizacja i systematyczność takich zebrań w dużym stopniu przyczyniają się do lepszego funkcjonowania szkoły i rodziny jako wzajemnie uzupełniających się środowisk. W zebraniach uczestniczy kilka osób tj. rodzice uczniów tej samej klasy (zebrania klasowe), bądź rodzice uczniów z całej szkoły (zebrania ogólne). Tematem takich spotkań są sprawy dotyczące ogółu uczniów lub sprawy ogólnoszkolne. Na zebraniach nie mówi się oddzielnie o poszczególnych uczniach, gdyż są to tematy na spotkania indywidualne. Spotkania robocze są dla rodziców uczniów jednej klasy. Odbywają się raz w miesiącu. Celem tych spotkań jest omówienie spraw organizacyjnych klasy, osiągnięć szkolnych i napotkanych przez nauczycieli trudności w toku procesu nauczania i wychowania.

Prawidłowo prowadzone spotkania robocze powinno przebiegać następująco:¹¹

- zapoznanie rodziców z treściami programu nauczania, metodami realizacji programu, metodami pracy dydaktyczno-wychowawczej;
- zapoznanie rodziców z osiągnięciami szkolnymi uczniów;
- przekazywanie rodzicom wiedzy pedagogicznej i psychologicznej z zakresu wychowania rodzinnego, postaw rodzicielskich oraz zasad higieny i zdrowia psychicznego;
- informowanie rodziców o problemach wychowawczych połączone z udzieleniem wiadomości o postrzeganiu lub też nieprzestrzeganiu w szkole norm współżycia społecznego.

Bardzo pomocne są też tzw. spotkania towarzyskie, które mogą być:

- spotkania z okazji uroczystości ogólnoszkolnych, klasowych,
- spotkania z ekspertem,
- prelekcje, konferencje,
- spotkania dotyczące trudności wychowawczych,
- spotkania okolicznościowe (tzw. spotkania przy kawie, herbacie).

Również odpowiednią formą współpracy domu i szkoły są rozmowy indywidualne. Poprawnie przeprowadzona rozmowa między rodzicami a nauczycielami może dać dobre efekty¹² ponieważ:

1. pomaga w lepszym wzajemnym poznaniu się nauczycieli i rodziców i pogłębia zaufanie obu stron w stosunku do siebie;
2. łagodzi u rodziców napięcie psychiczne, spowodowane trudnościami dziecka;
3. przełamuje poczucie niepewności i osamotnienia u rodziców w pracy wycho-

¹⁰ H. Balińska: *Moje dziecko - dobry uczeń*, Warszawa 1987, s. 24.

¹¹ M. Łobocki: *Poradnik wychowawcy klasy...*, s. 123-135.

¹² M. Łobocki: *Współdziałanie nauczycieli i rodziców...*, s. 36-37.

wawczej z dzieckiem;

4. ogranicza błędy wychowawcze obu stron w postępowaniu z dzieckiem;
5. pomaga w bardziej jednolitym i zwartym oddziaływaniu pedagogicznym, szkoły i domu.